

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1.1 Motivering vir die navorsingstudie

Om die geldigheid van hierdie navorsingstudie te bepaal, is dit nodig om die situasie van orrelonderrig in Suid-Afrika by wyse van 'n oorsigtelike agtergrond te skets.

Orrelonderrig aan skoliere is deur die jare hoofsaaklik in privaatonderrig of as skoolvak aangebied. Hierdie onderrig lei grootliks tot die voorbereiding vir praktiese musiekeksamens wat jaarliks deur instellings soos onder andere die Universiteit van Suid-Afrika, die Associated Board of the Royal Schools of Music, Trinity College of Music (Londen) en die Konservatorium vir Musiek van die Hervormde Kerk (Pretoria) aangebied word. Elkeen van hierdie instellings stel spesifieke vereistes en sillabusse vir die eksamens op. Die besondere toewyding van orrelonderwysers het meesal daartoe bygedra dat die meerderheid van hierdie leerders hul orrelonderrig op tersiêre vlak voortsit. 'n Hoë standaard van orrelonderrig by tersiêre instansies het reeds verskeie orreliste opgelewer wat plaaslik en oorsee presteer.

Hoewel die klassieke orrelklank assosieer word met 'n kerkdienst, is dit ook belangrik om kennis te neem van veranderde tendense op die gebied van kerkmusiek, veral wat die jonger geslag betref. Die veranderde behoeftes van 'n nuwe generasie kerkgangers, word nie net in 'n afname in kerkbywoning bespeur nie, maar oefen ook 'n invloed uit op jonger leerders se musiekbeleving tydens 'n eredienst.

Gedurende die afgelope aantal jare word daar 'n tendens in kerkmusiek bespeur, waar die orrel as begeleidingsinstrument al hoe meer op die agtergrond geskuif of vervang word deur ander musiekinstrumente. Laasgenoemde word veral tydens jeugdienste in ensemble gebruik en is baie gewild onder die jeug. Die gevolg hiervan is dat die jong kerkganger al hoe minder aan die klank van 'n orrel blootgestel word.

Eredienste het ook vroeër aan jong leerders die geleentheid gebied om deel te neem aan koorsang saam met die orrel. Vir leerders wat klassieke musiekinstrumente bespeel, is geleenthede verskaf om op te tree. Volgens Sloboda (2005: 340) het hierdie musiekervarings-geleenthede grotendeels verdwyn aangesien sodanige geleenthede nie meer aan die kind gebied word soos voorheen die geval was nie. Die klank van die orrel maak dus nie meer noodwendig deel uit van die ervaringswêreld van die jonger generasie nie en word meesal deur die jeug as oud-modies beskou. Bogenoemde situasie is waarskynlik van die vernaamste redes waarom die belangstelling by jongmense om orrelonderrig te ontvang vinnig besig is om af te neem.

Hierdie kommerwekkende situasie, wat reeds onder skoolgaande leerders bespeur word, kring in so 'n mate uit dat die getal voorgraadse orrelstudente by die meeste universiteite in die laaste aantal jare 'n dramatiese afname begin toon het. In 'n opname deur Niel Pauw (Suid-Afrikaanse Fonds vir Orrelstudente: 2007), blyk dit dat die aantal orrelstudente by al die universiteite in Suid-Afrika en die College of Arts in Windhoek, reeds 'n afname van 75% begin toon het. Gedurende 1980 was daar by hierdie instellings 267 orrelstudente wat in 2007 afgeneem het tot slegs 66 studente. In 1990 het Lamprecht ook reeds in sy navorsing melding gemaak van die feit dat studente al hoe minder geïnteresserd is in orrelopleiding (1990: 305).

Dieselfde tendens word ook in nasionale musiekkompetisies bespeur waar die orrelkategorie deur die organiseerders geskrap is weens 'n gebrek aan

belangstelling. Die Nasionale Jeugmusiekkompetisie, aangebied deur Kunstekaap - voorheen bekend as die ABSA Nasionale Jeugkompetisie - maak tans slegs voorsiening vir pianiste en orkes-instrumentaliste (Brosjyre: Kunstekaap Nasionale Jeugkompetisie 2008). Indien hierdie situasie voortduur, kan dit moontlik meebring dat die orrelkultuur uitsterf met die onafwendbare gevolg dat die volgende geslag hierdie erfenis ontnem sal wees.

Een van die struikelblokke in orrelonderrig was nog altyd die toeganklikheid van 'n kerkorrel. Uit die aard van die saak word orrelonderrig meesal in 'n kerkgebou aangebied. Toegang tot 'n kerkgebou is egter nie geredelik beskikbaar nie en ouers moet soms groot afstande aflê om die leerder by 'n orrelles en oefensessies te besorg. Toestemming vir die gebruik van fasiliteite hang ook grootliks af van die gesindheid van die kerkraad. Beskikbare tye moet gekoördineer word met die aktiwiteite in die kerkgebou asook die leerder se skoolaktiwiteite en beperk dus die oefentyd van die leerder.

Orrelonderrig was nog altyd gebaseer op die vereiste dat 'n voornemende orrelstudent slegs toelating tot die studie kan verkry op grond van ouderdom, fisieke bou en die vlak van gevorderdheid op die klawerbord. Daarom neem dit tans meesal eers 'n aanvang op sekondêre skoolvlak, vanaf veertien- of vyftienjarige ouderdom, of in sekere gevalle, selfs eers op tersiêre vlak.

Die afname in die belangstelling in orrelonderrig gee aanleiding daartoe dat daar in hierdie navorsingstudie ondersoek gedoen word na bepaalde metodes om orrelonderrig vir die jonger kind meer toeganklik te maak, om sodoende 'n bydrae te lewer tot orrelmetodiek in die algemeen en om mee te werk tot die behoud van orrelonderrig.

Weens die dramatiese afname in orrelstudentegetalle is dit noodsaaklik dat alternatiewe wyses van orrelonderrig ondersoek moet word. Hierdie

alternatiewe wyses kan, aanvullend tot die huidige metodes, dien as hulpmiddel in die poging om die orrel vir die volgende generasie te bewaar. Metodiek is 'n belangrike komponent van musiekopleiding en dit regverdig 'n verdienstelike ondersoek. Verder behoort onderrigmetodes gereeld hersien te word ten einde die vakgebied lewendig en relevant te hou ten opsigte van die veranderende behoeftes van leerders.

Met die toevoeging van orrelmetodes deur David Sanger (1990), Christiaan Ingelse (2006) en Gunilla Rönnerberg (2006) word 'n nuwe perspektief aan orrelpedagogiek verleen. Hierdie metodes stel die tradisionele uitgangspunte van orrelonderrig voor die uitdaging om geleenthede vir die kind te skep om op 'n vroeër ouderdom aan die orrel blootgestel te word. In teenstelling met die tradisionele orrelmetodes stel die bogenoemde metodes nie klawerbord-ervaring as 'n toelatingsvereiste nie. Hierdie alternatiewe uitgangspunte dien dus as motivering vir hierdie navorsingstudie.

1.2 Doel van die navorsing

Die doel van hierdie navorsingstudie is om die voor- en nadele van orrelonderrig op 'n vroeër ouderdom te bespreek. Op grond van 'n kritiese ontleding van alternatiewe orrelonderrigmetodes sal Suzuki-gebaseerde riglyne geformuleer word om sodoende die afname in orrelstudentgetalle te probeer teenwerk.

Alternatiewe onderrigmetodes op die orrel word ook in hierdie navorsingstudie in vergelyking geplaas met die tradisionele uitgangspunte in die proses om bepaalde hulpmiddele te ondersoek wat leerders op 'n vroeër ouderdom aan die orrel bekend kan stel. Die kweek van 'n liefde en waardering vir die instrument en om orrelspel genotvol te maak, kan daartoe

bydra om orreltegniek op 'n vroeë ouderdom te vestig. Dit kan 'n suksesvolle aanvulling tot onderrig van jong orreliste wees.

Struikelblokke in die orrelonderrig van jong leerders, tussen die ouderdom van vyf- tot twaalf jaar, sal uitgelig word. Dit kan onder andere insluit:

- Fisieke tekortkominge;
- Gebrekkige kognitiewe ontwikkeling;
- Die ontoeganklikheid van oefenorrels; en
- Die gebrek aan leesvaardigheid.

Op grond van beskikbare kursusmateriaal sal die inhoud van die alternatiewe orrelmetodes bespreek word met inagneming van die uitgangspunte wat sedert die tweede helfte van die twintigste eeu geld.

Die navorsingstudie sal vanuit die volgende drie doelwitte, soos voorgestel deur Eisner (1985: 29) benader word:

- 1.2.1 *Identifisering van die spesifieke doelwitte* van die alternatiewe orrelmetodes;
- 1.2.2 *Selektering en organisering van die inhoud* van die alternatiewe orrelmetodes op grond van die geïdentifiseerde doelwitte; en
- 1.2.3 *Evaluering van die alternatiewe orrelmetodes* met inagneming van die deurslaggewende prestasie-areas en die waarde wat dit inhou vir orrelstudente en orrelonderwysers.

Ten einde sinvolle gevolgtrekkings te formuleer sal die voordele ten opsigte van die bewusmaking van orrelklank, vroeër blootstelling aan die ontwikkeling van koördinasie en gehoor- en improvisasie-vaardighede teenoor die doelwitte van die navorsing opgeweeg word.

1.3 Probleemstelling

Uit die voorafgaande bespreking kan die volgende vrae as formele probleemstelling vir die navorsingstudie beskou word:

Hoofnavorsingsvraag:

- Watter metodes kan aangewend word om die orrel meer toeganklik te maak vir die jonger kind?

Sub-navorsingsvrae:

- Watter rol speel die kognitiewe-, fisieke- en emosionele ontwikkeling van die jonger kind tydens orrelonderrig? (Hoofstuk 2)
- Wat is die tradisionele uitgangspunte in orrelonderrig? (Hoofstuk 3)
- Watter verwantskap bestaan daar tussen die alternatiewe orrelmetodes en die metodes wat tradisioneel gebruik word? (Hoofstuk 4)
- Wat is die eienskappe van die Suzuki-orrelmetode, met spesifieke toepassing daarvan op die jonger leerder? (Hoofstuk 5)
- Wat is die waarde van hierdie navorsing vir die ontwikkeling van orrelmetodes? (Hoofstuk 6)
- Wat is die implikasies daarvan vir toekomstige navorsing? (Hoofstuk 6)

1.4 Afbakening van die studie

Hierdie navorsingstudie word hoofsaaklik gewy aan alternatiewe orrelonderrigmetodes, spesifiek gemik op jonger leerders op primêre- of selfs voorskoolse vlak. Alhoewel daar etlike beproefde orrelmetodes bestaan, is drie tradisionele orrelmetodes gekies wat sal dien as agtergrond tot hierdie navorsing. Sodanige metodes word sedert die tweede helfte van die twintigste eeu algemeen in Suid-Afrika gebruik. Die drie metodes wat

bespreek word is *Ars Organi* (Flor Peeters, 1953-54), *Method of Organ Playing* (Harold Gleason, 1988 & 1996) en *Organ Technique Modern and Early* (Ritchie & Stauffer, 2000). Die samestelling van hierdie metodes met spesifieke verwysing na opleiding in die tegniese aspekte, veral tydens aanvangsonderrig, sal ontleed word. Bykomende inligting in hierdie metodes, veral met betrekking tot die historiese ontwikkeling van die orrel, uitvoeringspraktyke en ander gevorderde aspekte van orrelspel, word vir die doel van hierdie navorsingstudie buite rekening gelaat.

Benewens bogenoemde drie orrelmetodes word daar in die navorsingstudie ook kennis geneem van meer onlangse metodes wat dieselfde tradisionele uitgangspunte huldig. Hierdie metodes sluit in *A graded anthology for organ* (Anne Marsden Thomas, 1977), *Orgelschule* (Rolf Schweizer, 1987) en *Fundamentals of organ playing* (Richard Enright, 1988).

In die proses om riglyne te formuleer wat die orrel op 'n vroeër ouderdom meer toeganklik kan maak, word alternatiewe onderrigmetodes bespreek, soos *Play the organ* (David Sanger, 1990), *Organo Pleno* (Christiaan Ingelse, 2006) en *Suzuki Organ School* (Gunilla Rönnerberg, 2006). Hierdie orrelmetodes is spesifiek gemik op onderrig aan beginners wat oor geen vorige klawerbordagtergrond beskik nie. Die Suzuki-orrelmetode is tans egter die enigste alternatiewe metode wat onderrig in pedaalspel insluit. Onderrigmateriaal van dié metode is grootliks baseer op bekende singbare volkswysies wat aan die jong kind bekend is. Deur die insluiting van hierdie volkswysies as onderrigmateriaal word 'n belangrike opvoedkundige beginsel van leer bewerkstellig, naamlik die beweeg van die bekende na die onbekende.

Aangesien orrelonderrig aan die jonger kind nog onbekend is in Suid-Afrika, kan die uitkoms van hierdie navorsingstudie die weg baan vir nuwe insigte op

die gebied van orrelmetodiek. Dit is egter nie die bedoeling van hierdie navorsingstudie om 'n nuwe orrelmetode te ontwerp nie.

1.5 Navorsingsmetodologie

- Die navorsingstudie behels eerstens 'n omvattende en relevante literatuurstudie. Inligting wat hierdeur verwerf is sal sinvol en krities geanaliseer en geëvalueer word ten einde tot 'n logiese gevolgtrekking te kom. Die literatuurstudie sluit die volgende in:
 - Die bestudering van die onderskeie ontwikkelingsfaktore van die jong kind wat 'n invloed op orrelonderrig kan uitoefen.
 - Die bestudering van tradisionele orrelmetodes met spesifieke verwysing na aanvangsonderrig.
 - Die bestudering van orrelmetodes wat die afgelope vyf jaar gepubliseer is.
 - Bestudering van kriteria vir die evaluering van alternatiewe wyses van aanvangsonderrig op die orrel.
- Informele kommunikasie met Gunilla Rönnerberg, die uitvinder van die Suzuki-orrelmetode.
- Ongestruktureerde gesprekke met onderwysers wat volgens die Suzuki-filosofie musiekonderrig aanbied.

1.6 Slot

Die sukses van hierdie navorsingstudie hang ten nouste saam met 'n realistiese beskouing van die probleem en die soeke na metodes en hulpmiddele wat moontlik daartoe kan bydra om die orrel meer toeganklik te maak vir die jonger kind.

HOOFSTUK 2

KINDERONTWIKKELING EN ORRELONDERRIG

2.1 Inleiding

Ten einde uitvoering aan die doel van hierdie navorsingstudie te gee, is dit noodsaaklik dat aspekte met betrekking tot die ontwikkeling van jong leerders bespreek word. Met kennis van die verskillende ouderdomsgroepe se groei- en wordingswyses in gedagte kan daar ook verder besin word op welke wyses effektiewe leer kan plaasvind.

Sodanige agtergrondskennis kan veral ook meehelp om lig te werp op die kwessie van “leer” tydens orrelonderrig. Met dergelike kennis kan ’n antwoord gevind word op die essensiële vraag: Hoe vind “leer” plaas by die agt- tot twaalfjarige leerder tydens orrelonderrig? Dit is dus noodsaaklik om faktore in ag te neem wat tydens die ontwikkeling en groeifases van die jong kind ’n impak op orrelonderrig mag hê.

Jean Piaget (1896 - 1980), Jerome Bruner (b. 1915) en ander baanbreker-opvoedkundiges het waardevolle navorsing op dié gebied uitgevoer. Die kognitiewe, intellektuele of verstandelike ontwikkelingsstand van ’n leerder is faktore waarmee ’n onderwyser beslis rekening moet hou. So ook sal die psigo-motoriese of liggaamlike groei en ryping van ’n leerder bepaal in watter mate so ’n leerder aan sekere onderrigvereistes kan voldoen. Verla op die gebied van die uitvoerende kunste, is die affektiewe of gevoelsmatige status van ’n leerder van kardinale belang. Dit dui op die mate waartoe ’n leerder instaat is om nuwe inligting te beleef of te ervaar wat die leerkwaliteit grootliks kan beïnvloed.

Die tradisionele siening is deur die jare gehandhaaf dat orrelonderrig eers gedurende die sekondêre skoolfase aangebied kan word. Met inagneming van die fisieke-, kognitiewe-, emosionele en sosiale ontwikkeling van die jong kind kan 'n verandering in hierdie tradisionele sienswyse moontlik nuwe insigte op orrelonderrig bewerkstellig.

Die orrel as musiekinstrument stel bepaalde fisieke vereistes aan 'n leerder en vereis sekere vaardighede ten opsigte van intellektuele en psigo-motoriese vermoëns. Die veronderstelling bestaan dat leerders wat met orrelonderrig begin, reeds die fisieke bou besit wat pas by die afmetings van die instrument, asook 'n gevorderde vlak van klawerbordvaardigheid en notasieleskennis. Met hierdie voorvereistes in gedagte word daar in die onderhawige navorsingstudie gepoog om die voor- en nadele van orrelonderrig op 'n vroeër ouderdom te ondersoek.

Alhoewel 'n kind op vyfjarige ouderdom nog nie die liggaamlike en emosionele kompleksiteite en onsekerhede ervaar soos in die geval van 'n adolessent nie, behoort onderrig op so 'n jong ouderdom ander onontwikkelde kundighede en vaardighede, wat eie is aan die jong kind, in ag te neem. Fisieke bou skep byvoorbeeld nie by ander musiekinstrumente so 'n wesenlike probleem soos in die geval van die orrel nie. In die geval van strykinstrumente kan die grootte van die instrument gekies word volgens die fisieke bou en ouderdom van die leerder. In teenstelling hiermee, is die fisieke vereistes van die orrel tot dusver die grootste struikelblok in orrelonderrig aan die jonger kind.

Alhoewel daar in navorsing baie klem op kognitiewe leer geplaas word, berus die aanleg in 'n spesifieke studieveld en die bereiking van die leerdoelwitte, soms meer op die affektiewe of konatiewe, of selfs soms op 'n kombinasie van al drie aspekte. Belangrike insette deur die onderwyser, om die leerder se potensiaal ten volle te begryp en te ontwikkel, strek ook meesal wyer as net

kognitiewe ontwikkeling (Snow, Corno & Jackson 1996: 244). Met verloop van jare het opvoedkundiges besef dat effektiewe onderrig nie moontlik is sonder die inagneming van 'n leerder se stand van verstandelike, liggaamlike en emosionele ontwikkeling nie. In hierdie opsig het Guilford (1975: 802) ook bevind dat verskeie gemoedsomstandighede die vlak van kognitiewe leer bepaal. Hieruit sou waarskynlik afgelei kon word dat 'n leerder se begripsvermoë beïnvloed kan word deur gemoedsfaktore soos ontsteltenis, blydschap, hartseer en soortgelyke emosies.

Daar word in die veld van die psigopedagogiek beklemtoon dat onderwysers oor die algemeen kennis moet dra van die verskille wat by elke leerder bestaan ten opsigte van houding, motivering, persoonlikheid en vermoëns. Die wyse van aanbieding kan op grond van hierdie kennis deur die onderwyser aangepas word. Tydens 'n onderrigsituasie behoort die sterk- en swakpunte ten opsigte hiervan, asook die voor- en afkeure van elke leerder in ag geneem te word. Veralgemening in onderrig en leer behoort nie plaas te vind sonder inagneming van die persoonlike verskille en die spesifieke omstandighede van die leerder nie (Snow et al (1996: 244).

Dit is dus van belang dat genoemde ontwikkelingsaspekte, wat 'n rol sal speel tydens orrelonderrig, ontleed word. Sodanige ontwikkelingsaspekte word in hierdie hoofstuk bespreek met die klem op die invloed daarvan op orrelonderrig aan leerders van ongeveer vyf- tot twaalfjarige ouderdom.

Die aspek van fisieke wording of fisieke groei en die implikasies daarvan vir orrelonderrig word vervolgens bespreek.

2.2 Fisieke groei

2.2.1 Algemene ontwikkeling

'n Kind se ontwikkeling is 'n deurlopende proses, oftewel 'n geleidelike uitbreiding van fisieke-, emosionele- en sosiale vermoëns. Die jong kind leer hoofsaaklik deur beweging en maak sterk staat op aanvoeling en die gebruik van sintuie. 'n Jong kind beskik egter nog nie oor gekontroleerde motoriese bewegings nie en het meesal ook 'n baie kort konsentrasiespan (Trehub 2005: 34).

Uit hierdie beskrywing van die jong kind se ontwikkelingskenmerke kan die vraag gestel word of orrelmetodes genoegsame geleentheid bied vir beweging, as een van die belangrikste wyses waarop klein kinders leer. Metodes sal gevind moet word om beweging sinvol in 'n orrelonderrigprogram in te sluit. Die vraag kan egter tereg gevra word of kleiner motoriese vaardighede soos vingeroefeninge by aanvangsonderrig tuishoort.

Benewens die fisieke is daar ook emosionele vereistes wat die orrel aan die leerder stel. Daarom word orrelonderrig tradisioneel eers gedurende adolessensie aangedurf. In teenstelling met die tradisionele benadering tot orrelonderrig, soos wat reeds genoem is, is die jongste kind wat tot dusver volgens die Suzuki-metode orrelonderrig ontvang het slegs drie jaar oud (Rönnberg, Persoonlike korrrespondensie: 18 Januarie 2007). Begrip vir die vermoëns van so 'n jong beginner kan egter net met inagneming van die spesifieke kenmerke in die ontwikkelingsfases van die onderskeie ouderdomsgroepe getoon word. Dit is daarom van belang dat die hoof-elemente van kinderontwikkeling in die onderskeie ouderdomsgroepe bestudeer word en die implikasies daarvan vir orrelonderrig oorweeg word.

2.2.1.1 3-6 Jaar

Tydens hierdie periode vind breingroei die vinnigste plaas. Op sesjarige ouderdom is die brein reeds negentig persent van 'n volwasse brein se gewig (Berk, 2004, in Hodges, 2006: 51). Hierdie ontwikkeling bring 'n toename in geheue mee asook die vermoë tot probleemoplossing. Gedurende hierdie fase tree verbeelding, interaksie en vaslegging van rolmodelle in. Interaksie dra daartoe by om die volgende vaardighede by kinders te bevorder:

- Taal- en sosiale vaardighede.
- Verbeeldingspeletjies met ander kinders.
- Herkenning van letters, woorde en getalle.

Op hierdie ouderdom vind die jong kind die klank van die orrel baie fassinerend. Die moontlikheid om 'n instrument ook met die hande sowel as die voete te bespeel, asook die verskeidenheid in klankkleure, maak die orrel 'n gewilde keuse by kinders van hierdie ouderdom (Rönnerberg: Persoonlike korrespondensie, 18 Januarie 2007).

2.2.1.2 6-9 Jaar

Gedurende hierdie ontwikkelingsfase begin 'n verhoogde konsentrasiespan intree met groter beheer oor motoriese bewegings, die uitbreiding van die taalvermoë asook sosiale vaardighede. 'n Gretigheid bestaan ook normaalweg by kinders van hierdie ouderdomsgroep om vaardighede te beoefen en te verfyn, emosionele en liggaamlike uitdagings te aanvaar en kennis uit te brei (Cooke & Morris, 1996 in McPherson & Davidson, 2006: 333). Op hierdie ouderdom behoort interessante aktiwiteite by 'n orrelonderrig-werksplan ingevoeg te word wat pas by die gretigheid van die jong kind om nuwe vaardighede aan te leer. Dit kan onder andere insluit, die herkenning van klankkleure en die uitbeelding van verskillende ritmes, byvoorbeeld, 'n mars of 'n wals, deur middel van liggaamlike bewegings.

2.2.1.3 9-14 Jaar

Vanweë die ontwikkeling van die frontale breinlob gedurende hierdie fase, tree vinniger en effektiewe denkpatrone in, die geheue verbeter, emosionele beheer ontwikkel, beplannings- en probleem-oplossingsvermoë verhoog, wetenskaplike beredenering tree in, asook die vermoë om 'n eie denkpatroon te vorm (Hodges, 2006: 53). Daar vind ook 'n klemverskuiwing plaas vanaf spel wat in die vroeëre vormingsjare meer in groepsverband plaasgevind het, na meer individuele belangstellings. Op die ouderdom van veertien is die gemiddelde kind se voorkeure en vaardighede grootliks gevestig, asook 'n mate van probleem-oplossing en wetenskaplike beredenering. Dit is op hierdie ouderdom wat orrelonderrig tradisioneel 'n aanvang neem.

Fisieke ontwikkeling verskil egter by seuns en dogters, daarom is dit van belang dat dit afsonderlik bespreek word.

2.2.1.4 Seuns

Seuns ontwikkel oor die algemeen stadiger as dogters. Die grootste verskil word eers vanaf dertien- tot veertienjarige ouderdom opgemerk, wanneer 'n versnelling in groeitempo plaasvind. Gedurende hierdie tydperk van puberteit tree die ontwikkeling van geslagseienskappe in asook faktore soos stemverandering, gewigstoename, die verskyning van baard, toename in spiergewig en moontlike velprobleme. Hierdie aanpassings in 'n seun se fisieke voorkoms het 'n onafwendbare invloed op sy affektiewe belewenis (Shaffer, 1996: 182-183).

Een van die voordele om orrelonderrig op 'n vroeër ouderdom aan te bied, is die feit dat die vaardighede wat deur orrelspel vereis word, vasgelê kan word voordat die komplekse emosionaliteit van adolessensie intree.

2.2.1.5 Dogters

Dogters se versnelling in groeitempo tree meesal twee jaar vroeër in as by seuns. Vanaf elf- of twaalfjarige ouderdom neem die dogter se liggaamsmassa vinniger toe as by seuns van dieselfde ouderdom. Vroeë ontwikkeling kan in sommige gevalle selfs so vroeg as op nege- of tien jaar intree. Laasgenoemde bring in sommige gevalle konflik by die dogter mee, aangesien sy meesal nog nie emosioneel gereed is vir haar liggaam wat reeds volwasse fisieke eienskappe toon nie. Die adolessente dogter beleef gedurende hierdie tydperk 'n fase van onsekerheid wat kan lei tot verdere emosionele probleme en behoort tydens individuele onderrig in aanmerking geneem te word (Sprinthall & Collins, 1995: 67-71).

2.2.2 Fisieke ontwikkeling en orrelspel

Die verantwoordelikheid rus grootliks by die orrelonderwyser om te oordeel of 'n kind van ongeveer vyf- tot sewejarige ouderdom gereed is om met orrelonderrig te begin. Die kind is op so 'n jong ouderdom nog nie in staat om eie keuses te maak nie en is afhanklik van die ouer en die onderwyser se oordeelsvermoë.

Dit is egter gevaarlik om te veralgemeen met betrekking tot die ontwikkeling wat plaasvind op 'n spesifieke ouderdom, aangesien dit by elke kind kan verskil. Op dergelike wyse kan daar ook nie bloot aangeneem word dat 'n dogter op vyfjarige ouderdom fisies meer geskik is vir orrelonderrig as 'n seun van dieselfde ouderdom nie.

Vanweë die afmetings van 'n orrelspeeltafel met 'n vaste pedaalbord, kon 'n leerder tradisioneel nie vir orrelonderrig oorweeg word alvorens 'n sekere fisiese lengte bereik is nie. Die afmetings van 'n gemiddelde speeltafel se

hoogte vanaf die pedaalbord is 53 cm en die afstand na die naaste manueel 40 cm.

Faktore wat 'n invloed uitoefen op die kind se gereedheid vir orrelonderrig sluit die volgende in:

- arms wat te kort is om die manueel(-e) te bereik;
- voete wat nie die pedaalbord kan bereik nie;
- liggaamsverhouding wat nog nie in balans nie is vanweë die arms en bene wat te kort is;
- vingerbeweging wat nog nie sterk genoeg is om die klawers te beheer nie;
- gebrek aan beheersde motoriese bewegings.

Die normale sitposisie voor die orrel, in die middel van die speeltafel, met die tone en hakke wat op die pedaalbord rus, behoort aan die speler 'n gebalanseerde gevoel te verskaf, indien die liggaamlike afmetings van die speler pas by dié van die orrel. Dit is belangrik dat die speler al die manuele van die orrelspeeltafel gemaklik moet kan bereik. By die orrel verskil die afmetings van elke instrument en dit kan aansienlik verander op 'n speeltafel met meer as twee manuele. Indien die speler se arms te kort is om al die manuele gemaklik te bereik, veroorsaak dit spanning in die skouers en die rug. Die plasing van die orrelbank nader aan die speeltafel bied ook nie 'n oplossing nie aangesien die verhouding ten opsigte van die pedaalbord versteur word. Die voete behoort deurentyd bokant die swart pedale geplaas te word.

'n Ontspanne pedaaltegniek berus op die korrekte plasing van die voete wat gemaklik die pedaalbord kan bereik. Indien die speler se bene te kort is veroorsaak dit spanning in die voete en die groter interval-afstande kan bereik word nie. Die probleem van beenlengte kan voorkom word deur gebruik te maak van 'n verstelbare orrelbank, sodat die jong speler se voete gemaklik

op die pedaalbord kan rus met die hakke wat kontak maak met die pedaalbord. Indien die voete in die regte posisie geplaas word behoort die tone en die knieë in lyn met mekaar te wees. Hakke wat nie gemaklik die pedaalbord bereik nie, bemoeilik toon-hakspel wat die basis van legatospel en 'n goeie pedaaltegniek vorm.

Dit is egter nie alleen die afmetings wat op elke instrument uniek is nie, maar ook die aanslag. Laasgenoemde word meesal bepaal deur die tipe speelaksie. Die weerstand op 'n meganiese speelaksie verg groter inspanning as 'n elektriese speelaksie. Sodanige weerstand vereis groter behendigheid van die speler in die beheer van artikulasie asook 'n kragtiger vingeraksie. 'n Meganiese speelaksie verg ook groter inspanning, en stel hoër eise aan die jong beginner wat oor geen vorige vingervaardigheid beskik nie. Daarteenoor vind leerders met klawerbord-ervaring die oorskakeling na die orrel met 'n elektriese speelaksie meer gerieflik, aangesien die weerstand soms minder is as op die klavier. Motoriese vaardighede by die jonger kind vind egter nog nie gekontroleerd plaas nie en stel verdere eise ten opsigte van beheersde klawerbordspel.

Bogenoemde uitdagings word grootliks aangespreek deur aanpassings wat die skrywers van die Suzuki-orrelmetode gemaak het ten opsigte van die orrel. Die metode word breedvoerig in hoofstuk 5 bespreek. Hierdie aanpassings sluit die volgende in:

- 'n verhoogde pedaalbord;
- 'n verstelbare orrelbank;
- 'n verstelbare speeltafel;
- 'n orrelbank wat voorsien is van 'n rugleuning.

Koördinasievaardigheid is 'n primêre vereiste in orrelspel. Die speler moet nie alleen oor handkoördinasie beskik nie, maar ook oor die vermoë om die samespel tussen hande en voete gemaklik en met 'n gebalanseerde

liggaamshouding uit te voer. Aangesien die ontwikkeling van koördinasievaardighede in noue verband met intellektuele ontwikkeling staan, is dit van belang om daarvan kennis te neem, veral in die geval van die jong kind.

2.3 Intellektuele ontwikkeling

Die ontwikkeling van intelligensie hou direk verband met 'n persoon se vermoë om kennis te bekom, oor abstrakthede te besin en probleme op te los. (Shaffner 1996: 332). Verdere navorsing dui daarop dat kreatiwiteit en intelligensie as twee afsonderlike kognitiewe funksies beskou moet word (Shaffner 1996: 374).

Die intellektuele ontwikkeling van 'n kind word hoofsaaklik vanuit twee benaderings bestudeer, naamlik 'n *psigometriese*- en 'n *kognitiewe* benadering (Richardson, 1995: 152).

2.3.1 Psigometriese benadering

Die doel van navorsing volgens die psigometriese benadering is om eienskappe te identifiseer wat by sekere individue sterker na vore tree. Intelligensie kan deur middel van toetsing gemeet word. Dit word gedoen deur die verhouding van die kind se verstandelike ouderdom en sy chronologiese ouderdom te bereken (Slavin, 1991: 277-278). Benewens die algemene intelligensie-faktor kan daar ook spesifieke faktore wees wat uniek is aan 'n bepaalde vakgebied (Eggen & Kauchak, 1994: 149).

Uit beskikbare navorsingsgegewens blyk dit dat algemene intelligensie die belangrikste komponent in die meeste vakgebiede is. Aangesien algemene intelligensie die grootste gedeelte van die variansie in prestasie verklaar, hou dit die sterkste met akademiese prestasie op skoolvlak verband. Uit navorsing

deur Gustafsson en Blake (1993: 407-434) blyk dit dat algemene intelligensie ongeveer 30% van die variansie in musiekprestasie verklaar. Die bevinding is gebaseer op aanlegtoetse wat by 866 leerders afgeneem is en in verband gebring is met prestasie in sewentien vakgebiede, onder andere ook musiek. Dit is duidelik uit die navorsing dat betrokkenheid by musiekonderrig die intellektuele en sosiale ontwikkeling van die kind kan verbeter.

2.3.2 Kognitiewe benadering

In die kognitiewe benadering val die klem op inligtingsverwerking en die prosesse wat daarmee verband hou. Hierdie prosesse dui op strategieë om inligting te evalueer, te groepeer en aan te wend ten einde probleme op te los. Dit dui ook op die vermoë om hoër orde verbande bloot te lê en veranderinge te voorspel. (Richardson, 1995: 167).

Jean Piaget (1896 - 1980) het as psigoloog waardevolle navorsing gedoen op die gebied van kognitiewe ontwikkeling, waarin hy intelligensie beskou as 'n aanpassingsproses wat deur twee meganismes bewerkstellig word, naamlik *assimilasie* en *akkommodasie*. Gedurende assimilasie pas 'n individu sy omgewing aan om in te pas by bestaande kognitiewe strukture. Gedurende akkommodasie pas die individu sy bestaande kognitiewe strukture aan om nuwe inligting te verwerk. Die eise wat die omgewing stel kan nie deur bestaande kognitiewe strukture hanteer word nie en daarom is 'n wysiging noodsaaklik (Piaget 2000: 39-44).

Die voortdurende strewe na ewewig tussen die twee prosesse hou verband met intellektuele groei, wat Piaget in die volgende vier fases indeed:

- Sensories-motoriese fase (0 – 2 jaar);
- Pre-operasionele fase (2 – 7 jaar);
- Konkreet-operasionele fase (7 – +11 jaar);
- Formeel-operasionele fase (11 jaar – +15 jaar).

Die teorie van Piaget het heelwat belangstelling by navorsers gewek om sodoende die verband daarvan met musikale ontwikkeling te bepaal. Daar bestaan egter min navorsing spesifiek met betrekking tot die ouditiewe ontwikkeling, wat die basis vorm van musikale intelligensie. Dit word deur Sonnekus & Ferreira (1979: 295) as 'n bekende feit beskou dat die leerder in die primêre skoolfase, wat sy kognitiewe leerwyses betref, nog oorwegend op die konkreet-waarneembare ingestel is met 'n toenemende beweging na die die meer abstrakte in die senior primêre skoolfase.

Die orrelleerder in die primêre skoolfase bevind hom dus in die pre-operasionele en konkreet-operasionele fase. Daarom is dit van belang om enkele fasette van hierdie ontwikkelingsfase uit te lig.

Vaardighede van 'n kind in die *pre-operasionele* fase sluit in (McDonald & Simons, 1989: 26):

- Toenemende gebruik van verbale kommunikasie;
- Selfgerigte spraak;
- Simboliese motoriese spel;
- Nie-logiese denkpatrone;
- Sterk verbeeldingskrag;
- Herkenning van kleure.

Gedurende die *konkreet-operasionele* fase kan 'n kind die volgende eienskappe toon (Slavin, 1991: 21-27):

- Spraak is meer sosiaal (minder selfgerig);
- Instinktiewe aanleg vir geordende en logiese konsepte (in sommige areas);
- Konsentreer grootliks op een aspek;
- Gevormde konsepte is onbeholpe en onomkeerbaar;
- Onrealistiese persepsies;
- Wankelrige gedragpatrone;

- Die vermoë tot konkrete probleem-oplossing;
- Veelvuldige taakverrigting (“multi-tasking”).

Leerders toon meesal nie dieselfde denkpatoon in die onderskeie operasionele fases nie. Ten spyte van die feit dat ’n leerder nie goed op ’n spesifieke terrein presteer nie, kan hy homself soms wel onderskei op ’n ander terrein. In hierdie opsig is die opvatting van Gardner oor “Meervoudige Intelligensie”, wat sedert 1983 wyd gepubliseer word, insiggewend. Sy siening geniet groot ondersteuning, veral deur opvoedkundiges wat die strategieë ten opsigte van “volle brein”-ontwikkeling bestudeer. Gardner onderskei die volgende tipes intelligensies (Gardner, Kornhaber & Wake, 1996: 205-211):

- *Linguistiewe intelligensie*

Die effektiewe gebruik van taal in verskillende vorme (lees, skryf en spraak).

- *Musikale intelligensie*

Sensitiwiteit vir klank, melodie en ritme.

- *Logies-matematiese intelligensie*

Die vermoë om met simbole te werk, te redeneer en inligting logies te orden om ’n bepaalde struktuur te vorm; wiskundig sowel as wetenskaplik.

- *Ruimtelike intelligensie*

Om visuele intelligensie te skep, te interpreteer en te verander.

- *Liggaamlike intelligensie*

Die korrekte gebruik van die liggaam tydens beweging en in die hantering van objekte (fyn en gewone motoriese handeling).

- *Intra-persoonlike intelligensie*

Selfkennis en begrip van 'n mens se eie gevoelens en die effektiewe toepassing daarvan.

- *Inter-persoonlike intelligensie*

Die vermoë om sosiaal korrek op te tree en die behoeftes van ander in ag te neem.

Volgens bogenoemde teorie van “Meervoudige Intelligensie” word elke persoon gekenmerk deur 'n profiel wat saamgestel word deur 'n unieke kombinasie van die sewe intelligensies. Die intelligensies is aanvanklik gebaseer op die biologiese potensiaal van elke mens, waarna dit stelselmatig ontwikkel op grond van genetiese- en omgewingsfaktore (Gardner 1993: 87).

Die ideale jong kind wat graag orrel wil speel sal byvoorbeeld oor 'n kombinasie van musikale en intra-persoonlike intelligensie moet beskik. Op dié wyse word sensitiwiteit vir klank, melodie en ritme met selfkennis en eie gevoelens gekombineer. Volgens Bester (2003: 99) bestaan die versoeking soms om in 'n musiekkonteks die klem uitsluitlik op musikale intelligensie te plaas, terwyl die verband daarvan met ander intelligensies, veral intra-persoonlike intelligensie, nie genoegsaam in aanmerking geneem word nie.

Deur elke kind se individuele musiektalent te identifiseer, word die onderwyser in staat gestel om geleenthede te skep vir die ontwikkeling van sodanige natuurlike talent. Dit is dus belangrik dat die onderwyser daartoe in staat moet wees om tekens van vroeë musikale intelligensie by die kind te identifiseer, om sodoende die bes moontlike geleenthede te skep. In hierdie opsig kan 'n onderwyser in 'n adviserende hoedanigheid by 'n kleuterskool of voorskoolse sentrum 'n groot rol speel. Blootstelling aan verskeie soorte ritmes, tonaliteite en die klanke van verskillende instrumente, tydens

voorskoolse fase van die kind se ontwikkeling, kan ook die musikale intelligensie verder verskerp.

Dit is dus belangrik dat net soveel moeite gedoen moet word om 'n kind se musikale intelligensie te ontwikkel as dié van die ander ses intelligensies. Die ontwikkeling van die musikale intelligensie behoort gedurende die vroeë jare spesiale aandag te geniet. Dit kan behaal word deur middel van omvattende musiekopvoedingsprogramme wat voorsiening maak vir die ontwikkeling van die kind se “volle” musikale intelligensie en nie net 'n gedeelte daarvan nie (Michels 1996: 1).

2.3.3 Intellektuele ontwikkeling en orrelspel

Soos in punt 2.3 bespreek, staan intellektuele ontwikkeling in noue verband met die ontwikkeling van koördinasievaardighede. Orrelonderrig stel nie alleen besondere hoë eise aan die speler se koördinasievermoë nie, maar ook aan die kognitiewe vermoëns.

Kognitiewe ontwikkeling dui op 'n verandering wat oor 'n tydperk by die kind intree en die wyse waarop 'n individu sy waarneming en strategieë orden om die wêreld om hom te verstaan (Bamberger, 2005: 70). Omvangryke studies oor die kognitiewe ontwikkeling, wat gedurende die laaste paar dekades uitgevoer is, toon sekere gemeenskaplike kriteria by die ontleding daarvan.

Die vestiging van 'n koördinasievermoë stimuleer die kognitiewe ervarings van die leerder, wat op 'n vroeë ouderdom nog baie ontvanklik is. Die tempo waarteen vordering gemaak word, hou direk met elke individu se intellektuele ontwikkeling verband. Die jonger kind sal aanvanklik stadiger vorder om die basiese aanslag van die orrel te kan bemeester aangesien die oor-vinger koördinasie eers gevestig moet word. Namate motoriese vaardighede

aangeleer word vind vordering vinniger plaas. 'n Kind wat op kognitiewe vlak meer ontwikkel is, sal waarskynlik beter presteer tydens orrelonderrig.

Volgens Bamberger (2005: 70) word daar in sommige gevalle te veel aandag aan musiekgeletterdheid tydens vroeë musiekonderrig geskenk. Die uitgangspunt dat die herkenning van geskrewe noteteks 'n voorwaarde is vir die produsering van 'n spesifieke toonhoogte, is inhiberend vir die ontwikkeling van die kind se natuurlike musikale vermoëns. Vandaar die gebruik in die onderrigmetodes van Shinichi Suzuki, dat leesvaardigheid eers later bekendgestel moet word. Een van die tradisionele voorvereistes vir orrelonderrig is egter 'n goeie bladleesvermoë, 'n behendigheid in klawerbordtegniek en die samespel van die hande, oftewel koördinasievermoë. Indien hierdie vaardighede reeds bestaan, stel dit die leerder in staat om eerder te fokus op die ontwikkeling van nuwe tegniese vaardighede, soos 'n pedaaltegniek en aanslag, in die geval van die orrel.

In hierdie opsig stel orrelspel spesifieke eise aan die leerder se intellektuele ontwikkeling. Hierdie eise sluit onder andere die volgende in:

- Koördinasie tussen hande en voete;
- 'n Leesvaardigheid van drie notebalke;
- Die vermoë om vooruit te lees en vooruit te dink;
- Die vermoë om die klankkleur van die individuele registers te onderskei;
- Artikulasievaardigheid – om onder andere 'n onderskeid te tref tussen non-legato en legato-aanslag;
- Aanpasbaarheid by die unieke karakter van elke instrument, byvoorbeeld aanslag, klankkleur en akoestiese omstandighede;
- Uitvoering van veelvuldige take (“multi-tasking”).

Bester (2003: 94) kom tot die gevolgtrekking dat 'n hoë intellektuele funksionering wel tot voordeel is vir 'n musiekleerder. Gebrekkige intellektuele

funksionering kan nie slegs die prestasie nadelig beïnvloed nie, maar ook die kind se affektiewe ingesteldheid.

Uit bogenoemde bespreking is dit dus duidelik dat orrelspel 'n redelike vlak van intellektuele ontwikkeling vereis. Vaardighede, wat volgens tradisionele metodes as voorvereiste gestel word, kan suksesvol aangewend word op grond van die intellektuele ontwikkeling wat reeds grootliks gevestig is.

Orrelonderrig aan die beginner wat nog nie oor genoegsame intellektuele vermoëns beskik nie, sal op grond hiervan vanuit 'n ander perspektief benader moet word. Aanvanklike vordering vind baie stadig plaas, om voorsiening te maak vir die gelyktydige ontwikkeling van intellektuele vaardighede. In dié opsig beweer Costa-Giomi (1999: 198) dat 'n kind se kognitiewe vaardighede op so 'n jong ouderdom tydelik van aard is. Die kognitiewe ontwikkeling hang egter grootliks af van die toewyding en motivering van die spesifieke leerder.

Gunilla Rönnerberg meld in haar korrespondensie met die navorser (12 April 2008) dat dit 'n jong beginner op die orrel selfs tot agtien maande kan neem om die basiese beginsels van orrelspel te bemeester, wat onder andere insluit 'n korrekte handposisie en 'n ontspanne en beheersde vingeraksie.

Tegniese vaardighede kan eers gevestig word nadat die basiese beginsels van orrelspel bemeester is. Alhoewel vordering by elke kind verskil op grond van die unieke intellektuele vermoëns, kan effektiewe onderrig op 'n vroeë ouderdom wel plaasvind indien die onderwyser die nodige inisiatief en geduld aan die dag lê.

2.4 Sosiale- en emosionele ontwikkeling

Emosionele ontwikkeling dui op die verwerking en die hantering van 'n reeks emosies, byvoorbeeld om treurig, gelukkig of kwaad te wees.

Hierdie proses lei na dieper emosies, byvoorbeeld:

- Simpatie;
- Omgee;
- Empatie;
- Vermoë om uitdagings te bowe te kom.

Die gebalanseerde kind kan deur die ervaring van 'n wye spektrum emosies soos jaloesie, opgewondenheid, angs, woede, vreugde, 'n goeie selfbeeld en 'n groter mate van onafhanklikheid ontwikkel (Erik Erikson, 1959: 120).

Sosiale ontwikkeling is 'n proses waartydens 'n individu beweeg van hulpelose suigeling, met egosentriese eienskappe, tot die ideale volwassene, met 'n merkbare aanpasbaarheid en onafhanklike kreatiwiteit. Die sosiale strukture, sosiale omgewing, kultuur, en die verhouding waarin 'n betrokke kind tot sy meerderes staan, het 'n beduidende invloed op die uitkoms van sy sosiale ontwikkeling.

2.4.1 Onderwyser-leerderverhouding

Vanweë die ontvanklikheid van die jong kind speel die onderwyser 'n bepalende rol tydens aanvangsonderrig. 'n Kind op 'n jong ouderdom bevraagteken nog nie die kennis wat aan hom oorgedra word nie en is baie meer erkentlik teenoor sy meerderes.

Kennis en begrip van die kind se agtergrond en belangstellings is van kardinale belang sodat die onderwyser genoegsame voorbereiding kan doen

en relevante kennis kan inwin. Sodoende kan die onderwyser oor voldoende inligting beskik om besluite te neem en die lesaanbieding dienooreenkomstig aan te pas (Kirschner, Sweller & Clark, 2006: 75-86). Veral in die geval van 'n een-tot-een of direkte onderrigsituasie, soos in die geval van instrumentale musiekonderrig, moet die onderwyser vertrouwe wek by die leerder, sy belangstelling aanwakker en deurentyd motiverend optree.

Die begrip “motivering” dui op die invloed wat die gedrag van 'n persoon het op die uitkoms van 'n bepaalde doelwit wat vooraf gestel is. Motivering is dus 'n psigiese proses wat 'n persoon se gedrag aktiveer, rig en kontinuïteit daarvan verseker. Die jong kind se motivering kan onder andere aangewakker word deur die belangstelling wat hy tuis ontvang asook die entoesiasme waarmee die onderwyser die kennis en vaardighede aan hom oordra en demonstreer (Austin, Renwick & McPherson, 2006: 214-232).

Vanweë die kort konsentrasiespan van die jong kind behoort motivering en belangstelling deurentyd behou te word. Deur gebruik te maak van konsepte wat gereeld afgewissel word, kan dit bydra daartoe dat die kind nie verveeld, moedeloos en verward raak tydens die onderrigsituasie nie. Daar bestaan egter geen bewys dat formele instrumentale onderrig op 'n vroeë ouderdom 'n waarborg is vir prestasie gedurende adolessensie of volwassenheid nie. Dit is wel bewys dat aanmoediging kan lei tot spontane uitdrukking gedurende voorskoolse ouderdom, wat die grondslag vorm vir latere prestasies (Manturzewska 1990: 112; Moore *et al* 2003: 529).

Navorsing deur Pascual-Leone *et al* (1995: 1037) het verder bewys dat daar meer eweredige breinontwikkeling bestaan by 'n kind wat voor sewejarige ouderdom met formele klawerbordonderrig begin het. 'n Kind wat aan vroeë onderrig blootgestel is toon ook beter beheer oor vingertegnies, wat sodoende die aanleer van tegniese vaardighede vergemaklik.

In hierdie opsig is dit belangrik dat daar 'n onderskeid getref word tussen die onderwyser wat *motiveer* en die onderwyser wat *manipuleer*. Navorsing deur Davidson, Moore, Sloboda en Howe (1998: 142) het bevind dat 'n musiekonderwyser wat hoë, maar steeds realistiese verwagtinge aan die leerder stel en hom in die proses motiveer, waarskynlik beter resultate sal behaal as 'n onderwyser wat geen verwagtinge vir die leerder toon nie.

2.4.2 Ouer-kindverhouding

Die jong kind vind sy stabiliteit in die rol wat die ouer speel. Gedurende die pre-operasionele fase is die kind baie na aan die moeder, hy voel veilig in haar teenwoordigheid en is ontvanklik vir die invloed en leidende rol wat sy vervul. Die kind is nog nie in staat om sy eie opinie te vorm nie en beleef ook nog nie soveel konflik ten opsigte van sy fisieke en emosionele behoeftes nie. 'n Baie fyn onderskeid moet egter getref word tussen emosionele ondersteuning in die huisgesin, teenoor 'n oorbetrokkenheid van die ouer, wat in die proses te veel eise aan die kind se prestasies stel.

In 'n navorsingstudie deur Davidson, Howe, Moore en Sloboda (1996: 399-412), waar 257 musiekleeders tussen die ouderdomme van agt- en agtien jaar as proefpersone gebruik is, word bevind dat musiekleeders wat voordurende ondersteuning en aanmoediging van hulle ouers ontvang, uitblink in hul studies. 'n Gevolgtrekking kan dus gemaak word dat 'n ouer se teenwoordigheid by die musiekles en kontrole oor oefenwerk tuis, 'n motiverende invloed op die kind het.

Bogenoemde navorsing het verder getoon dat 'n ouer se ondersteuning en vertroue bepalend is vir die kind se sukses. Die Suzuki-orderrigmetode maak grootliks staat op die betrokkenheid van die ouer. Dit is 'n vereiste dat die moeder betrokke moet wees by die kind se musiekles sodat 'n geleentheid vir

die kind geskep kan word om in 'n geborge omgewing musiekonderrig te ontvang.

Dit is egter belangrik dat daar kennis geneem word van die moderne samelewing, met sy veranderende omstandighede asook die opset van die gemiddelde huisgesin, wat 'n onvermydelike invloed op die prestasie van die kind het. Volgens Davidson *et al* (1996: 399-412) is daar bevind dat die ouers van kinders wat wel presteer, baie tyd en energie op ondersteuning en aanmoediging spandeer. Deur daaglik toesig te hou oor die kind se oefenroetine, deur aansporing en die vermindering van televisie-kyk en met die hulp van 'n privaat-“tutor”, kan die kind gestimuleer word tot beter prestasie.

In aansluiting hiermee het Zdzinski (1996: 34-38) bevind dat daar 'n duidelike verband tussen 'n leerder se motivering en ouerbetrokkenheid bestaan. Zdzinski se siening bevestig weereens dat die belangstelling en aanmoediging wat die kind van sy ouers ontvang 'n positiewe invloed op sy motiveringsvlak kan hê. Dit moet beklemtoon word dat die ouers se konstante betrokkenheid en motivering, veral in die uitvoerende kunste, belangrik is omdat die leerder konstant gemotiveerd moet bly om aan te hou oefen en sodoende sy vaardighede te ontwikkel en vas te lê.

2.4.3 Verhouding met maats

Die verwysingsraamwerk van 'n kind is op 'n vroeë ouderdom nog redelik beperk, wat die verwagtinge van vriende of maats betref. Verhoudings met maats word gedurende hierdie ontwikkelingsfase grootliks gebaseer op saam-speel en om fantasieë met mekaar te deel. Daar word ook min emosionele eise aan mekaar gestel. Gedurende die adolessente-fase word vriendskappe egter meer belangrik ter wille van emosionele en sosiale ondersteuning (Seifert & Hoffnung, 1994: 558-561).

Die kind tree gedurende die pre-operasionele fase meesal minder kompetierend binne sy ouderdomsgroep op en is baie meer ingestel daarop om die lede van sy gesin tevrede te stel. Optredes voor vreemdelinge is om hierdie rede minder stresvol, aangesien die kind nog nie oor 'n bewuswording beskik om sosiaal aanvaarbaar te wees op grond van prestasie nie. Dit is eers later in die kind se lewe dat sosiale verhoudinge 'n invloed op prestasie toon (McDonald & Simons, 1989: 26).

Sosiale verhoudinge van die jonger kind hou nie komplekse affektiewe implikasies in soos in die geval van die adolessent nie. Indien die kind dus op 'n vroeër ouderdom aan die orrel blootgestel word kan die aanpassing minder kompleks van aard wees.

2.4.4 Sosiale- en emosionele ontwikkeling en orrelspel

'n Kind se waardesisteem word sterk beïnvloed deur sy selfvertroue. So byvoorbeeld, kan positiewe ervarings, hetsy in gesinsverband, of in 'n onderrigsituasie, as stimulasie vir die kind se sosiale- en emosionele ontwikkeling dien.

Indien die nodige ondersteuning deur die ouers ontbreek, kom die kind onseker voor en sy gereedheid vir orrelonderrig kan hierdeur nadelig beïnvloed word. Net soos in die geval van die fisieke- en intellektuele vermoëns, speel die onderwyser ook hierin 'n leidende rol. Volgens Wilkinson (1997: 194-210) kan 'n leerder wat nog nie emosioneel gereed is vir 'n onderrigsituasie nie, eienskappe toon soos onder andere:

- 'n Lae selfbeeld;
- Angstigheid;
- Stres; en
- Gebrekkige motivering.

Die gebalanseerde kind daarenteen, wat die nodige ondersteuning in gesinsverband ontvang, kan egter die eise wat orrelonderrig stel as 'n uitdaging beleef. In hierdie opsig speel die onderwyser ook 'n groot rol om die nodige vertroue te wek wat sodoende aanleiding kan gee tot selfversekerdheid en 'n vermindering in spanning.

Tydens 'n bevredigende leersituasie sal die jong kind 'n natuurlike leergierigheid toon om vaardighede te bemeester en om selfs ander leerders in die proses by te staan. Die ryke verskeidenheid van klanke wat die orrel voortbring is gewoonlik vir die jong kind baie fassinerend en kan grootliks as motivering dien om belangstelling in die instrument te bevorder.

2.5 Opsomming

Die vraag kan tereg gevra word of 'n kind op so 'n vroeë ouderdom op grond van sy fisieke-, intellektuele en emosionele vermoëns, soos hierbo uiteengesit, gereed is vir orrelonderrig. Navorsing het getoon dat vroeë blootstelling aan musiek wel 'n positiewe invloed op die latere kognitiewe funksionering van die kind kan uitoefen. Hierdie vroeë blootstelling aan musiek kan reeds voor geboorte plaasvind. Navorsing deur Hepper (1991: 95) het getoon dat musiek, wat tydens swangerskap deur middel van 'n luidspreker naby die baarmoeder gespeel word, deur die baba na geboorte herken word. Leerervaringe vind ook grootliks deur middel van die ouer plaas, wat gereeld liedjies aan die kind voorsing, of musiekspeletjies en dansbewegings wat op informele wyse aan die kind oorgedra word. Hierdie "gewone" aktiwiteite bied belangrike leergeleenthede aan die kind en word oor die algemeen deur ouers onderskat (Papousek, 1982).

Sommige musiekopvoeders soos Feierabend (1996: 19) en Gordon (1996: 11) is van mening dat die jong kind se waarnemingsvermoë en entoesiasme,

wel 'n rol kan speel om sy belangstelling in “goeie” musiek en musiekaktiwiteite op 'n vroeë ouderdom te regverdig. Musikale aanleg kan aangemoedig word deur musiekbeluistering, wat opgevolg word deur ritmiese beweging voordat met formele musiekonderrig begin word. Voorskoolse blootstelling aan musiek en musiekaktiwiteite speel dus 'n belangrike rol om die kind se belangstelling in musiek aan te wakker (Michels: 1996, 58).

Tot op hede bestaan daar egter nog geen wetenskaplike bewyse met betrekking tot die langtermynvoordele van vroeë blootstelling aan musiekaktiwiteite nie. Michels (1996: 240) is van mening dat, indien 'n kind se musikale intelligensie nie op 'n vroeë stadium ontwikkel word nie, hy van die geleentheid ontnem kan word om sy volle potensiaal te ontwikkel. In baie gevalle verskaf opleidingsprogramme vir babas en kleuters ook positiewe ervarings aan die ouers. Hierdeur word die ouers geleentheid gebied om deur middel van hul kinders se musiekaktiwiteite asook die blootstelling aan kinderliedjies en -speletjies met ander ouers kontak te maak. Die ouer speel dus in hierdie opsig 'n belangrike rol om doeltreffende musikale blootstelling by die kind te bewerkstellig (Michels, 1996: 240).

Effektiewe onderrig kan egter slegs op 'n vroeë ouderdom plaasvind indien die onderwyser begrip toon vir die kind sowel as sy musiekbelangstelling. Volgens McDonald & Simons (1998: 75) behoort die suksesvolle onderwyser oor die volgende kwaliteite te beskik:

- Die gewilligheid om tyd te spandeer en moeite te doen om die kind te leer ken. Dit sluit die bewuswording van die kind se belangstellings, behoeftes en wense in.
- Om 'n voorbeeld te stel ten opsigte van die sosiale en musikale opvoeding van die kind.
- 'n Sin vir humor, vriendelikheid en genot tydens die onderrigsituasie.
- Beplanning van musikale ervarings wat 'n impak op onderrig kan hê.
- Die vermoë om aan elke kind 'n individuele musiekervaring te bied.

- 'n Kennis van die musikale, sosiale, fisieke en kognitiewe fases in die kind se ontwikkeling.
- Die skep van 'n onderrigsituasie wat sukses nastreef.
- Die begeleiding van elke kind op grond van sy persoonlike vermoëns.
- Die vermoë tot gereelde evaluering van onderrigmetodes asook die nodige aanpassings daarvan om by die behoeftes van elke kind te pas.

'n Kind wat voorskoolse musiekonderrig ontvang, het uit die aard van die saak 'n voorsprong bo dié kind wat nie so 'n geleentheid gebied word nie. Hierdie vroeë blootstelling aan musiek bied aan die kind die geleentheid om sy belangstelling en vaardighede op sy eie unieke wyse te ontdek en te ontwikkel. 'n Ideale situasie ontstaan waar 'n kind nie slegs aan nuwe uitdagings blootgestel word nie, maar ook deur die eksperimentering van nuwe metodes, speeltegnieke en klankkleure (McDonald & Simons: 3). Daar is ook bevind dat 'n kind op 'n vroeë ouderdom maklik deur klanke gefassineer word en gewoonlik gretig is om nuwe uitdagings te ondersoek en te ontdek. Deur 'n belangstelling in musiek te ontwikkel, word die kind se verbeelding gestimuleer en word aangespoor om idees met ander te deel.

'n Kind aanvaar 'n leerverhouding makliker op 'n vroeër ouderdom, teenoor 'n tiener wat meer op outonomie ingestel is. Indien 'n effektiewe leerverhouding vroeg tot stand gebring word, kan die totale opvoeding van die kind as mens daardeur vergemaklik word. Die vroeë blootstelling aan musiekonderrig kan ook as bron van inspirasie dien en genot vir die hele gesin en almal wat daarby betrokke is verskaf.

Dit is van kardinale belang dat die ontwikkeling van 'n studieprogram deurentyd die ontvanklikheid en die vermoë van die kind in ag sal neem, om effektiewe resultate te bewerkstellig. Die oordra van te veel inligting tydens 'n les, veral op 'n vroeë ouderdom, lewer wel resultate, maar kan toekomstige vordering kortwiek. Die verwantskap tussen kort- en langtermyngeheue moet

ook in perspektief geplaas word teenoor die kognitiewe prosesse om effektiewe onderrig te bewerkstellig (Hodges, 2006: 51).

Benewens die vermoë en ontvanklikheid van die kind, behoort 'n suksesvolle onderrigmetode ook voortdurend die leerder se spesifieke motivering en vaardigheid in ag te neem. 'n Individu kan soms motivering toon op 'n gebied waarin hy geen aanleg besit nie. So byvoorbeeld kan 'n kind oor 'n hoë vlak van musikale vaardigheid beskik maar geen belangstelling daarin toon nie. Die omgekeerde geld ook waar 'n kind oor minder natuurlike vaardighede beskik, maar egter belangstelling toon en tyd spandeer om vaardighede in te oefen en sy vermoëns sodoende verbeter. Daarteenoor word die kind wat nie vordering toon nie, meesal as ontalentvol beskou en dit lei tot 'n afname in motivering en kan die opleiding uiteindelik gestaak word (Austin *et al*, 2006: 224).

Feierabend (1992: 27) het bevind dat Gardner se teorie van meervoudige intelligensie insiggewend is, maar dat dit egter nie die vlak van motivering en toegewydheid van die kind, asook die verhouding tussen die musikale- en ander intelligensies, aanspreek nie. Bogenoemde bevindinge hou belangrike implikasies in vir die wyse waarop 'n kind bekendgestel word aan musiekaktiwiteite. Navorsing deur O'Neill (1997: 53) toon 'n groep leerders wat intelligensie- en gestandaardiseerde musiekaanlegtoetse afgelê het voordat formele musiekonderrig aangebied is. Na nege maande van formele onderrig het al die leerders 'n musiekstuk ontvang wat hulle binne twee weke moes instudeer. Die navorsing het getoon dat die aanvanklike intelligensie- en aanlegtoetse egter geen verband hou met die standaard van die leerders se musikale prestasie nie. Die prestasie van die leerders was egter redelik voorspelbaar aangesien die resultate hoofsaaklik op die motivering en hoeveelheid oefensessies van elke kind berus het.

Die aanleer van 'n musiekinstrument vereis toewyding en heelwat inoefening om 'n tegniese vaardigheid te bemeester. Hierdie toewyding kan alleenlik volgehou word op grond van die interne en persoonlike motivering van die kind en nie as gevolg van eksterne faktore nie. Die gemotiveerde kind leer gaandeweg om aktiwiteite konstruktief aan te wend. Volgens die teorieë van Anderson (1992: 79-86) en Demetriou & Raftopoulos (2004: 65-68) bestaan daar 'n verhouding tussen intelligensie en die kognitiewe ontwikkeling van die kind. In sy teorie beskryf Anderson sekere kognitiewe aksies en verskaf 'n raamwerk waarbinne kognitiewe vaardighede ontwikkel kan word. Hierdie teorie is gegrond op die feit dat individuele verskille stabiel bly tydens ontwikkeling en dat vaardighede op grond van spesifieke kognitiewe- en algemene vermoëns van die kind verskil (Anderson, 1992: 206-213).

Demetriou, daarteenoor, beskou die intellek as 'n hierargiese multisisteam binne 'n multi-dimensionele omgewing wat uit twee vlakke van kennis bestaan – een met betrekking tot die omgewing en die ander tot selfgerigtheid. Elke vlak verg verskeie sisteme wat verskillende aspekte ontwikkel. Die raakpunte in hierdie vlakke impliseer die ontwikkelingsproses en die effektiwiteit waarmee ontwikkeling plaasvind. Weens die multi-vlakke en multi-sisteme van die intellek, vind onderrig op verskeie terreine deur middel van die verskillende ontwikkelingsmeganismes plaas. Suksesvolle leer vind dus op verskillende hiërargiese vlakke of sisteme plaas (2004: 65-68).

Alhoewel sommige musiekonderwysers en musikante daarop aanspraak maak dat musiekonderrig 'n kind ook met ander lewensvaardighede toerus, bestaan daar nie genoegsame bewyse hiervan nie. Dit word egter algemeen aanvaar dat 'n kind wat oor meer kognitiewe vaardighede beskik, moontlik meer geneigd sal wees om in musiekonderrig belang te stel. Aangesien musikale aanleg gewoonlik met ander vaardighede, soos algemene intelligensie verband hou, kan aanvaar word dat intelligensie ook in noue verbinding met prestasie staan. Die opvatting bestaan wel dat 'n kind se

algemene kognitiewe vermoëns deur die verbetering van sy musikale aanleg ontwikkel kan word (Schellenberg, 2005b: 129).

Die mees algemene manier waarop kognitiewe betrokkenheid by musiek uitgebrei kan word, is deur die aanleer van 'n musikinstrument. Aktiewe betrokkenheid by musiek het 'n groter impak op die kind se kognitiewe vaardighede, teenoor slegs blootstelling daaraan. Dit kan egter gebeur dat 'n kind blootstelling aan klassieke musiek kan verwerp op grond van die norm en groepsdruk van sy klasmaats. Sosiale druk kan ook in sommige gevalle veroorsaak dat die kind sy potensiële liefde vir musiek, wat “anders” is, kan ontken (Finnas, 1987: 162). Dit verg die nodige insig van die onderwyser om die jong musikant bekend te stel aan musiek wat in lyn is met die kultuur-musikale norm van die leerders, eerder as om in opposisie daarmee te wees (Sloboda, 2005: 267).

Op grond van die voorafgaande navorsingstendense, kan afgelei word dat daar nog weinig navorsing gedoen is wat betrekking het op die ontwikkeling en behoud van 'n leerder se spesifieke belangstelling en uithouvermoë op die orrel. Ten spyte daarvan moet gewaak word dat die aanwending van musikale vaardighede, soos gehoorontwikkeling, 'n sin vir ritme en 'n leesvermoë, nie ten koste van die vorming van tegniese vaardighede geskied nie.

Volgens McDonald & Simons (1988: 23) is musiekonderrig aan die jong kind tegelyk 'n kuns en 'n wetenskap. Die bewuste gebruikmaking van vaardighede en kreatiewe verbeelding tydens die beplanning en aanbieding van hierdie aktiwiteit is 'n *kuns*. Benewens kennis met betrekking tot die spesifieke vaardighede en die verbeeldingswêreld van die kind, berus effektiewe onderrig ook grootliks op die onderwyser se *wetenskaplike* kennis van faktore wat 'n rol speel in die vorming van die kind se musikale ontwikkeling. Kennis van die ontwikkelingsteorieë soos dié van Piaget en

andere, het 'n groot invloed op die wyse van beplanning, organisering en aanbieding van 'n onderrigprogram aan die jong kind.

Op grond van die navorsing wat in hierdie hoofstuk bespreek is, ten opsigte van die onderskeie ontwikkelingsaspekte van die jong kind en die wyse waarop dit orrelonderrig beïnvloed, kan die volgende gevolgtrekkings gemaak word:

- Musiekonderrig oefen 'n groot invloed uit op die musikale, akademiese- en kreatiewe potensiaal van die kind gedurende die vormingsjare. Met die skep van die nodige geleenthede op 'n jong ouderdom, kan die musiektalent en kreatiewe potensiaal van elke kind ontgin word.
- Ontwikkeling van die musikale intelligensie kan nie onafhanklik van die ander intellektuele prosesse plaasvind nie.
- Daar bestaan 'n besliste verband tussen intelligensie en musiektalent. Heelwat navorsing is reeds uitgevoer om betroubare metodes te vind om dié talent te ontdek en te ontwikkel. Sodanige navorsing het gelei tot die oortuiging dat musiekonderrig op 'n vroeë ouderdom 'n onontbeerlike rol in die ontwikkeling van 'n kind se volle menslike potensiaal speel.
- Die opgeleide musiekonderwyser behoort in staat te wees om te oordeel wanneer hierdie potensiaal ontgin moet word. Elke kind se ontwikkeling ten opsigte van die fisieke, intellektuele en emosionele is uniek. Die gevaar kan maklik ontstaan dat, indien die kind nog nie gereed is vir hierdie blootstelling nie, frustrasie en moedeloosheid kan volg wat toekomstige ontwikkeling kan kortwiek.

- Alhoewel daar verskeie metodes is om intelligensie te bepaal, bestaan daar nog geen meetinstrument wat die kind se kreatiwiteit kan identifiseer nie. Navorsing het getoon dat musiekonderrig die mees effektiewe wyse is om stimulasie tydens die ontwikkeling van die kind se algemene kreatiewe potensiaal te wek.
- Musiekonderrig spreek al die verskillende ontwikkelingsaspekte van die kind aan, wat die psigo-motoriese, kognitiewe en affektiewe domein insluit. Musiekonderrig kan dus, deur middel van 'n effektiewe onderrigprogram, bydra tot die ontwikkeling en integrasie van die emosionele en intellektuele vermoëns van die kind.
- Gesonde gesinsverhoudinge bied aan die kind belangrike sosiale en emosionele steun wat tot stabiliteit kan bydra en waarbinne sy volle potensiaal ontwikkel kan word. 'n Leerder wat gebalanseerde ondersteuning van die ouers ontvang, behoort oor die algemeen beter te presteer teenoor die leerder wat nie sodanige ondersteuning ontvang nie.

Ten slotte kan dit aanvaar word dat, indien 'n kind op 'n vroeë ouderdom bewus gemaak word van die unieke klank van die orrel, die gewenste belangstelling en motivering gekweek kan word. Met die ondersteuning van die ouer en die gespesialiseerde leiding van die onderwyser, behoort die ontwikkelingsfaktore wat in hierdie hoofstuk aangespreek is, positief aangewend te word tydens die jong kind se blootstelling aan die orrel.